

Ukoliko filozofija ustrajava da odgovori svome suštom poreku kao negovanju mudrosti, ne može se odreći njoj jedino prihvatljive niti vodilje. SAMODOŽIVLJAVANJA, slobodnog pristupa. Pristupiti bez predrasuda stvarima, traži moć za odstup od uobičajenog sastava svakodnevnog toka života i njime uslovljenog tipa svesnosti. Svojstvenost što pogađa određeni filozofski lik koji prevashodi u izvornost (LIBERTAS TRANSCENDENTALIS), ne iscrpljuje se u »mislima na papiru«, ali ni zgoljno aktivističkim zahtevom u situaciju koja bi se ontologizirala (recimo – društveno, psihički, ekonomski...).

Podneblje koje nas šire određuje, kao poprište sukoba običaja i svetoznana, kao nosilac kulturnih razmeđa, živeći u sebi protivurečnosti i nedosljednosti (PARADOXIA), beleguje nam karakter. Jedinostvenost se karakterizira iz delatnosti kao pečata cele otvorenosti prošlog, koje je kao ponor datosti izranjalo pred životni preduhvat (način filozofiranja).

Opređivši se za spominjuće-misleće samopraćenje (dnevnik), Branko Despot preduzima korake istumačivanja-kritikovanja tradicionalnog onto-tehno-logičkog načina mišljenja (metafizike, kao aksiološko-racionalne). Proboj kroz ukalupljene stavove misaonih shema (bez)pokretne suštine (kategorijalnosti) kategorija, koje kroz istoriju dolaze do svoje jasnoće, Despot pokušava sprovesti, stavljajući na stranu mislivost i smislivost danog proživljavanja (čoveka, sveta prirode i Boga), a na središnje mesto nedomislivost potpuno osveštenog projekta »dijaboličke slobode«. U nekom prototipskom liku mudraca, kao ideji čoveka od znanja, kao osnovnih filozofskih predstava, mi nismo mogli ustanoviti tokom »metafizičke istorije« tek posredstvo zgoljno-objektivne upotrebe razuma, već upravo suzbijanje njegovih dejstava i prodor kroz mentalne slojeve kojima svakodneveni život zakriva božansku prirodu čoveka, a koja se izliva kao seme duha (LOGOS, SPERMATIKOS). Umetnost podvrgavanja strogosti nekom pravilu, teretu koji usmerava preko postojećih postupaka, obezbeđuje ulazak u skrivitost opstanka; uzdanje i saznanje – kao žetvu napora. Dovinuti se do obuhvatnog pogleda na veseljenu, veliki je napor ljudskog duha, ukoliko nijedan element stvarnosti ne krnji ili sakati. Razlikovanje onog što omogućuje postojanje (TO EON, ON HOS ON) od raznovrsnosti postojećih bića (TA POLLA ONTA), »od davnina kao i sada«, na neki je način središnja tema istraživanja i spada u profilozofski domen »PRAMETAFIZIKE« (*Ur-metaphysik* by Aristoteles, W. Jaeger). Egzistentno i egzistirajuće, u osnovu terajuće / izmećuće i osnovno, um ostvarujuće i umno-sjajeće misli, SLAVA (mnenje-osvetenje, pred-stavak, DOXA) koju je još kroz pitanje koje ide preko uvreženih predstava o osvajanju ljudske slobode genuino osmislio i blagotvorno izložio Šeling, sledena je u bitnim potezima. Zahtevi proširenja stava na problem različitosti društveno-poopštavajućih interesa skreću opseg obeležja pojma do deficijentnih okvira angažovanih u napuštanju istorijskog kao fantomsko-antivarnog, neadaptiranog NOVUMU (nadrealistička moderna, u skladu sa tehnološkom fantastikom novog veka, ne spada u ono novije od svega novatorskog i starijeg od antikvarno dotrajalog).

Obnavljanjem preko Hajdegerovog impulsa »mišljenja bitka samog«, istorije na delu – relevantnih teza koje predstavljaju ideje u vremenu ili misli pojedinaca koje obuhvataju svoje vreme – Branko Despot vidi mogućnost ostvarivanja pravog filozofa (ONTOS ANER FILOSOFOS). Negativna kritika rada kao takvog (delatnost DANA) – kao ospoljenog i postvarenog sredivanja ideja pod osvrhovitijem poređak (KOSMOS NOETOS), ne mora da se usvoji kao isključivo važeća (šta je s radanjem, disanjem, varenjem, itd). Naravno da s dolaskom modernih nauka na područje organskih sklopova biva izražena jedna notorna skepsa- ne samo na području biološkog, gde se istančano delovanje mehanizma, hemizma i vitalnog sloja tako usklađuju po prirodi; da tek na toj osnovi (stupnjeva objektiviranja vrste-voljnosti) predstoji otvaranje prema području mentalnog i supramentalnog. Moderna nauka shvata da telo u osnovi ne poznaje, i time ne obnavlja stari motiv ugroženog gospodara, već prihvata borbu sa spekulativnom snagom filozofskih omišljaja. Um koji ima svoje već spravljene kanone za svaku pomisao, daleko je od toga da se u čudi pokazuje blagonaklono prema usčuvavanju je-

KSA

dinstva suštinskog i pojavnog. Ako »semantički logos« Heraklitov nalaže izvorno traganje za zadnjim dometima istinonosnog, ne mora da znači da su ishodišta »stvaralačkih vlastitosti« iscrpla u svojim krugovima omoćavanja samo središte koje nosi duh filozofske žudnje. Silina pristupa koja rezultira intelektualnom prezasićenošću, polazi od onog legendarnog i istorijskog (moći-pristupačnog), koji preko Ničea kod nas usvaja nadrealistički pokret okrenut marksizmu (Krlježa, Davidić itd.). U dubljem sloju »Dnevnika« stoji eksplicitacija onog filozofa koji najdublje, i zato »tamno«, promišlja iskon individualizacije i univerzalizacije svega što jest i biva. Smeono ukoračivanje u dijalog, borbu oko univerzalizma doživljenog, proćutanog i predanog (mitotvoračko-izvirućeg) i nekog na temelju donosa moći s obzirom na istoričnost legendarnog, na-stavljačkog, na-metnutog ili posebno-svog presuđivanja – karakterišu razlaganja odsutnih Heraklitovih misli-imenovanja. (Ovim se nastavlja naša tradicija inspirativno-dubinskog istraživanja filozofije Heraklitove kod A. S. Rebac, M. Markovića, S. Žunjića, M. Cjpre.).

Neposredno iskušavanje stvarnosti kao dejstveno znamenovanje ili znamenujuće upućivanje (ACTUS EXERCITUS) traži distancu od nesavremenih znanja prošlosti, da bi u neku trajnu savremenost utkao doksografiju proboja do jedinećeg momenta potpuno slobodnog dejstva bitka samog. Mnogstvo leksičko-logičkog materijala, u svojoj zgusnutosti, podleže nerazgovetnosti pod pritiskom težine negativuma koji priprema i izlaže.

Preporod nerođenog, kako glasi plan rada knjige, oslobađa kao priprema, samo za upućivanje prema jednom od vidova ZABORAVLJENOG. Apstrahovanjem od svega, do senovitog života, misaona struja sukobljena s tehnološko-racionalno ontološkim nihilizmom troši glavnu snagu na fenomenološko-pozitivističkog ravni (intelektualno premošćavanje), prema zaboravu životodajnog. (Sav uticaj helenističko-vizantijskog filozofskog iskustva svodi se na beznačajnost, a možda se tu »prija« legendarni »čisti razum« zamecima krhkog, ali delotvornog prisustva besme i romora; obojenog, »ličnog«). Tekst koji je pred nama u vidu intelektualne ispovedi, nosi žalac tuge, kao pokušaj sačekivanja onog što je pre dana i pre noći. Trudbenik i danguba, dijalektički protivurečeći principi ponašanja istoga, možda bi imali da se oplemene jednim pažljivijim pristupanjem dubljim i intimnijim slojevima duševnosti, da bi se kao »dnevnik« i kao »noćnik« usaglašeno usmeravali prema svedržitelnom jedinstvovanju potpunosti postojećeg i suštog.

Arhetip borba razaračkog (razbacujućeg i raznosećeg: DIA-BOLOS), zlog i onog sabiruće-pruzajućeg (plemenito-zahvalnog: ARISTON), dobrog, nastavlja se kao trajna, transracionalna čežnja čovekovog nastojanja prema granicama iskrenih saznanja, teranih pravom istinoljubivošću. I ova knjiga, u filozofskom iskustvu, može da potakne na važan korak u tom pravdu; težnji za usavršavanjem, upravljanjem raspoloživih biološko-noematskih sanga na središte koje nas predodređuje.

Ako se »noćnikom treba biti« onda se taj životni napon usmerava prema žaru, uznošenja, koje istupa između seni i iskrjenja u obzorju mentalnih napetosti, da bi se odbario fantastikom onog eliksira koji bi da izleći od praznine životobolje i pogubnosti smrtobolje.

Tragovi mraka na vučijim šapama noćnika traže tu lekovitu vodu, koja bi da ispere rane od pobunjenih naboja. Hodočasteći iz »Uspravne zemlje«, pesnik čudesnog blago-slovio je povredivost opstanka i nužnost kroćenja života među senkama:

»U zenitu svodiš senke
Na njihovu pravu meru
Učiš ih tebi da se poklone
(PRETHODNO: ... Obasjavaš sam sebe. . .)
I u poklonu nestanu«.

Zrelost pred-hrišćanske predaje nalagala je prorastanje jestastva bez ogorčenja u određenim (svim) oskudnim vremenima; gde je senovitost čudljiva, teška-anatemisana (ovca i njena vuna kao »nečist«). Pravo soućenje i samo-osvedočenje polučuje onu neodbitljivu, ali možda i neshvatljivu mudrost, za koju čudorisac kaže:

»Hodaš ovuda i dan-danas
Ali se od senki ne vidiš«

(MAJSTOR SENKI, »Sporedno nebo«, Vasko Posa, Beograd »Nolit«, 1968).

ČEDOMIL VELJAČIĆ: »ETHOS SPOZNAJE U INDIJSKOJ I EVROPSKOJ FILOZOFIJI«,

BIGZ, Beograd 1982.

Piše: Dušan Pajin

Na kraju svoje knjige »Razmeđa azijskih filozofija« Veljačić je naznačio ethos spoznaje kao jednu od tema koju namerava podrobnije da izloži, a nadovezuje se na tezu da »postoji filozofija koja se ne da misliti ako se s njom u skladu ne živi«. No ovde nije samo reč o tome da bi filozof trebalo da upražnjava ono što zastupa kao teorijsko stanovište (svojstvo retko i u filozofa i u ne-filozofa), nego Veljačić u ovom istraživanju pokušava da ukaže na misaonu nit koja povezuje jedan deo zapadne i istočne filozofske tradicije, konkretno Sokrata, stoike, srodne škole helenističke filozofije, Kanta i Jaspersa među novovekovnim misliocima, s pojedinim indijskim filozofijama.

Kako veli Kant, »pravo da svojata posjed mudrosti nazivajući se filozofom, mogao bi imati samo onaj ko može da ukaže na svoju vlastitu ličnost kao primer njena neizostavnog učinka (u svladavanju samog sebe i u neopspornom nastojanju da se zauzima za opće dobro)«. Do određene tačke Kantov etički racionalizam (s tezom da »načela moraju biti izgrađena na pojmovima«) ima analogija s ethosom spoznaje u indijskoj tradiciji »ispravnog uvida«, ističe Veljačić, ali je u ovoj drugoj momenat pročišćenja i bistenja svesti izrazitije podvučen kao faktor izmene i postizanja. Kad je reč o evropskoj filozofiji i svrsi ovog komparativnog istraživanja, Veljačić podvlači da mu je namera da umesto »usvajanja bilo koje doktrine apsolutizma, ograniči svoju problematiku na specifično obeležje jednog posebnog, do sada zane-